

LIDT OM ESKIMOISK ORNAMENTIK

Af oplysningskonsulent *H. C. Petersen*, Godthåb

Der sad en mand og snittede i et stykke hvalrostand. Det skulle blive til en gave til hans kone. Konen havde flere gange antydnet, at hun manglede et nålehus, og nu sad manden netop og lavede et. Nålehuset skulle være et aflangt stykke med et dybt hul i den ene ende, hvor de dyrebare bennåle skulle ligge. Det skulle blive til et pænt nålehus med indsnævring i midten, der hvor „vingerne“ skulle sidde. For at give det ekstra pænt udseende, begyndte manden at lave mærkelige figurer på det. Det var ornamenter, som man plejede at indridse på de forskellige brugsgenstande og fangstredskaber. Det havde manden lært fra sin far. Og nu sad drengen ved siden af faderen og iagttog, hvordan ornamenterne skulle laves.

Sådan har generation efter generation båret sig ad med at bevare de mærkelige tegn. De lavedes på nålehuse, kamme, grydeskeer, knivskafter, harpunspidser, legetøj, dansemasker o. s. v. Alligevel var der ingen, der kunne give nogen forklaring på, hvad de skulle forestille. Én ting vidste man: at de var arv fra forfædrene.

I vore dage er det interessant at kigge lidt nærmere på den side af den eskimoiske kultur og gøre sammenligninger indenfor hele det eskimoiske område, ikke bare i den geografiske udstrækning, men også i tidsperspektivets dimension, og på den måde at danne sig et helhedsbillede af ornamentik-mysteriets enkelte mønstre.

Den eskimoiske ornamentik har sine egne grundelementer, hvis udgangspunkter er få og ikke tilfældige. Det synes, som om nogle typers oprindelse er til at finde frem til ved studiet af de forskellige ornamentvariationer og -typer.

Den ornamentik, der har størst geografisk og tidsmæssig udbredelse, er den, hvis typer er zigzag-linien, parallelle streger, Y-tegnet, cirklen etc.

Det synes, som om disse typers oprindelse er en maske, der blev benyttet under kultiske ceremonier, som engang havde stor betydning i eskimoernes åndelige liv.

Den eskimoiske maske, *kînarpak*, ser ud som vist på fig. 1.

Man kan tydeligt se de stiliserede ansigtslinier, der er blevet til figurer på masken. Navnet på dem synes bevaret i Sydalaska, *karâlek*, pl. *karalit*, (efter John Hinz: Grammar and vocabulary of the Eskimo Language. — Kuskokwim dialect). Netop disse tegn finder man som ansigtstatoveringer hos eskimoerne i gamle dage.

På fig. 2 og 3 ser man variationer af masketegnene. Ornamenterne brugtes enkeltvis, to, tre eller flere typer sammen. Trods de forskellige fortolkninger, stammer og kulturpåvirkninger, bevarer de dog deres karakteristiske præg så meget, at de let kendes fra andre ornamenttyper.

Som eksempler fra maske-ornamentikken tages en række figurer fra hele eskimoområdet og fra forskellige tidspunkter:

Fig. 4: grydeske? Ipiutak-kulturen, Nordalaska. Omkr. Kristi tid. Fig. 5: Tato-veringer på kvindehånd, Nordcanada. 5. Thule-ekspedition (Knud Rasmussen). Fig. 6: Kam-ornamenter, Nordøstgrønland, Thule-kulturen ca. 1600 e. Kr. Fig. 7: Kam-ornamenter, Southampton Island, Sagleq. Thule-kulturen. Alderen ikke over 1000 år. Fig. 8: ?. Alaska. Punuk-kulturen. Omkr. Kristi tid. Fig. 9: Øjen-ornamenter på ben. Vestgrønland, Thule-kulturen ca. 1600.

Maske-ornamentikken repræsenterer forskellige kulturperioder og -typer hos eskimoerne. Allerede fra tiden før vor tidsregning er den kendt og brugt i Alaska. Redskaberne og brugsgenstande fra tiden efter danskernes kolonisation i Grønland bærer disse ældgamle ornamenter.

De forskellige kulturtyper hos eskimoerne bærer også maske-ornamentikkens elementer, mere eller mindre påvirket fra fremmede kulturer, og med redskabernes præg på materialet og motivets udformning.

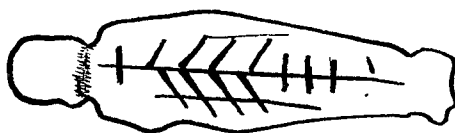
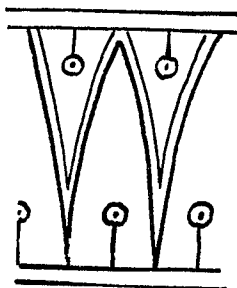
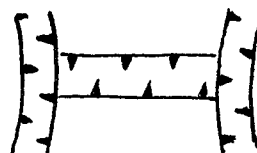
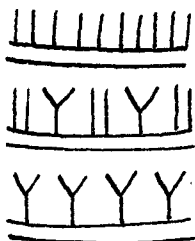
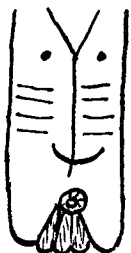
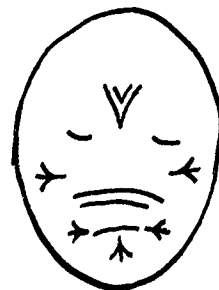
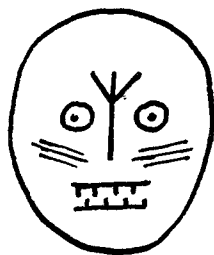
Nogle kulturtyper foretrak at bruge bestemte tegn fra masker. Disse specialiserede ornamenter er blevet fremmedartede, enten som følge af liniernes abstrakte variationsmuligheder eller som følge af fremmede folks påvirkninger.

Okvik-kulturens „blomsterlignende ornamenter“ eller Ipiutaks forfinede linier taler om fremmed påvirkning og om den frie fantasie. Punuk-kulturens dybe streger, der forenkler Okvik, bærer præg af forandret redskabskultur.

Klimaets og fangstdyrenes skiften, gode og mindre gode tider sætter præg på ornamentikken. Ipiutaks fantasifulde, varierede ornamenter med forfinede streger fortæller om gode fangstår, hvor mænd kunne sidde i *qagsse*, mætte og ubekymrede, og snitte i hvalrostænder. Central-Nordcanadas sparsomme ornamenter i ensformige fattige streger viser kårenes strenge ubarmhjertighed.

Man kan ikke springe en bestemt ornamentiktype over, når man taler om den eskimoiske ornamentik: den fremmede, mærkelige *Dorsettype*, der kun findes i det østlige eskimoområde. Dens pludselige opdukken, dens helt fremmede kompositionsteknik, kan måske forstås efter etnografernes Dorset-forklaringer. Dorsetterne eller *tunit*, skulle være indianere, der er blevet til eskimoer eller eskimoiserede. Deres ornamentiks grundlag er ikke klart, men dog leder ornamenterne tankerne hen på sælskeletter:

Fig. 10: Legetøjssæl? Point Inlet. Alderen ukendt.

Ovenstående figurer 1–10 er gengivet fra samlingerne i Nationalmuseets etnografiske afdeling.

Ved hjælp af denne særprægede ornamentik kan man følge Dorsetfolkets udbredelse og påvirkninger.

Men, en ting stikker og spøger i ens fantasi og danner et stort spørgsmålstegn. Så vidt man ved, er Dorsetfolket forsvundet forlængst fra eskimoområdet. Alligevel finder man den dag i dag spor af deres ornamentik et enkelt sted blandt eskimoerne, og det er blandt østgrønlanderne. Hvorfor den bruges hos østgrønlanderne, er en gåde, der sætter fantasien i sving om forbindelsen mellem Dorsetkulturens ornamentik og østgrønlandernes to bygningstyper – den eskimoiske og den indianske type.

Den eskimoiske ornamentik med dens forskellige variationer og typer er et felt, hvor de grønlandske kunstnere kan hente en inspiration og idérigdom, særegen for det eskimoiske folks skabende fantasi.

